

Розвиток наукових уявлень про застосування криміналістичних знань адвокатами

Бишевец О. В., кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У вітчизняній правовій доктрині розвиток наукових уявлень про застосування криміналістичних знань адвокатами відбувався у нерозривному взаємозв'язку із становленням інституту професійної адвокатури, що включає в себе наступні етапи: 1-ий етап - зародження адвокатури в Україні у період польсько-литовської доби (XIV-XVI ст.); 2-ий етап - адвокатура у період XVII століття; 3-ий етап - адвокатура у період судової реформи 1864 року; 4-ий етап - адвокатура у радянський період (з 1917 року по 90-і рр. XX ст.); 5-ий етап - сучасна адвокатура (90-і рр. XX ст. по теперішній час) [1, с. 18-53].

На території сучасної України адвокатська діяльність як професія сформувалася у період польсько-литовської доби. На той час правовідносини, в тому числі і процесуальні, регулювалися нормами Статутів Великого князівства Литовського, які в усіх своїх трьох редакціях (1529, 1566, 1588 років) діяли на українських землях аж до 1840 року. Саме в цих пам'ятках українського права і містяться положення, які регулювали діяльність захисників, які на той час називалися «прокуратори», а також вказували на необхідність застосування криміналістичних знань при виконанні функції захисту в суді. Наприклад, зі змісту артикулу 23 *«Якби хто представив свідків, а вони показали проти нього»* розділу VI *«Про суддів»* Статуту Великого князівства Литовського у редакції 1529 року [2, с. 249], артикулу 57 *«Про доводи письмові»* розділу IV Статуту Великого князівства Литовського у редакції 1566 року [3, с. 321] і артикулу 77 *«Про докази і спростування доказів»* розділу IV *«Про суди і про суддів»* Статуту Великого князівства Литовського у редакції 1588 року [4, с. 177] впливає, що прокуратор (захисник) повинен був володіти знаннями не тільки про те які докази мають подаватися на підтвердження заявлених вимог, але й те, яким чином їх слід спростовувати. Очевидно, щоб висловити заперечення проти поданих доказів, захиснику необхідно знати способи підробки документів, вміти виявити недобросовісні показання, а також обґрунтувати свої доводи перед судом.

На другому етапі формування адвокатської діяльності вимоги до адвокатів та обсягу знань, необхідних для вирішення їх професійних завдань, були визначені у проекті першого кодексу українського права, який називався *«Права, за яким судиться малоросійський народ»* 1743 року (надалі за текстом - *Права*). У артикулі 7 *«Про адвокатів і повірених»* передбачено, що в якості адвоката до участі у кримінальній справі слід залучати особу, яка в силу наявних у неї знань та вмінь може виправдати невинуватого [5, с. 121-

122]. Звичайно ж, в Правах не було конкретизовано, якими саме уміннями повинен був володіти адвокат, однак зі змісту низки артикулів можна зробити висновок, що це вміння відрізняти дійсний документ від фальшивого, підроблений підпис від справжнього, спростовувати показання недобросовісних свідків.

У період судової реформи 1864 року професійна адвокатура діяла на підставі Установи судових встановлень і Судових статутів: Статуту цивільного судочинства і Статуту кримінального судочинства. Згідно до положень зазначених нормативно-правових актів адвокати іменувалися присяжними повіреними і приватними повіреними. Що ж до обсягу знань, якими повинен володіти кандидат у повірені, то відповідно до пункту 354 розділу IX *«Про осіб, що знаходяться при судових місцях»* Установи судових встановлень присяжними повіреними могли бути особи, які здобули вищу юридичну освіту в університетах або ж в інших учбових закладах, а також мають досвід практичної роботи не менше 5 років на посаді помічника присяжного повіреного або на будь-якій іншій посаді у складі судового відомства, що дозволяла їм здобути практичні знання щодо провадження судових справ [6, с. 71].

У період радянської доби криміналістичні знання розглядають як засіб із арсеналу працівників органів внутрішніх справ, прокуратури і суду, оскільки кримінально-процесуальне законодавство того часу було зорієнтоване саме на задоволення потреб слідчих та судових органів. Такий підхід до визначення суб'єкта застосування криміналістичних знань був виправданим, оскільки проведення допитів, очних ставок та інших слідчих дій, у процесі яких виникала необхідність звертатися до можливостей криміналістики, належала до сфери професійної діяльності слідчого, прокурора, судді. Водночас, на практиці спостерігалася інша тенденція, зокрема, через надмірну завантаженість слідчих та низький рівень їх матеріально-технічного забезпечення вони не вважали за потрібне відшукувати нові засоби, що дозволять оперативно вирішити професійні завдання. Траплялися ситуації, коли слідчий зацікавлений у недоведеності певних фактів у справі, а тому проводив допити поверхово і ставив запитання так, щоб допитуваний міг ухилитися від змістовної відповіді або ж був позбавлений можливості відповісти по суті справи. В описаних випадках визначальна роль у повному, всебічному та об'єктивному дослідженні обставин справи належала адвокату. Враховуючи потреби практики та реалії правозастосування, у науковій літературі почали висловлюватися точки зору про те, що для оптимального здійснення функції захисту необхідним є використовувати положення криміналістичної тактики [7, с. 112].

На сьогоднішній день у науковій літературі наголошується, що досягненню завдань, поставлених перед захисником кримінально-процесуальним законом, сприяє тактика захисту [8, с. 33-38]. З огляду на зазначене сучасне розуміння місця криміналістики в системі юридичних наук

дає підстави розглядати відповідні тактичні прийоми як засоби розв'язання завдань не тільки слідчими, прокурорами, але й адвокатами.

Список використаних джерел:

1. Адвокатура України: підручник / Погорецький М.А., Яновська О.Г. - К.: Юрінком Інтер, 2014. - 368 с.
2. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. - Одеса : Юрид. літ., 2002-2004. - Т. 1: Статут Великого князівства Литовського 1529 року.- 2002. - 464 с.
3. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. - Одеса : Юрид. літ., 2002-2004. - Т. 2: Статут Великого князівства Литовського 1566 року. - 2002. - 558 с.
4. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. - Одеса : Юрид. літ., 2002-2004. - Т. 3: Статут Великого князівства Литовського 1588 року. - Кн. 2. - 2004. - 566 с.
5. Права, за якими судиться малоросійський народ, 1743 / [упоряд. та авт. нарису В. К. Вислобоков]. - К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1997. - 574 с.
6. Российское законодательство X—XX веков : в 9 т. / [под ред. Б. В. Виленского]. - М. : Юрид. лит., Т. 8: Судебная реформа. - 1991. - 496 с.
7. Воробьев Г. А. Тактика и психологические особенности судебных действий / Воробьев Г. А. - Краснодар : Изд-во Краснодарского ун-та, 1986. - 208 с.
8. Титаренко В. В. Вопросы тактики участия защитника в производстве следственных и судебных действий / В. В. Титаренко // Криминалистика и судебная экспертиза. - 1979. - Вып. 19. - С. 33-38.